

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-88>

УДК 338.48

СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЛЬ КРЕДИТУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

CURRENT STATE AND ROLE OF TOURISM SECTOR LENDING IN UKRAINE

Черемісіна Тетяна Володимирівнакандидат економічних наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9629-8988>**Мала Світлана Іванівна**кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри,
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8883-6192>**Дудукалова Олександра Сергіївна**кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Бердянський державний педагогічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9018-3896>**Cheremisina Tetiana, Dudukalova Oleksandra**

Berdiansk State Pedagogical University

Mala Svitlana

V.I. Vernadsky Taurida National University

Стаття присвячена визначенню ролі та дослідженню сучасного стану кредитування туристичного сектору в Україні. Вказано, що наразі однією з основних проблем, з якою стикаються підприємства туристичного сектору є обмеженість фінансових ресурсів. Одним з основних засобів підтримки туристичного сектору є залучення кредитних коштів. Автори вважають, що доступність банківських кредитів може стати джерелом розкриття фінансового потенціалу туристичних компаній та тим фінансовим буфером, який допоможе їм швидше оговтатися від несприятливих подій. Проаналізовано тенденції розвитку туристичної індустрії України в умовах війни. Встановлено, що багато підприємств туристичного сектору закрилися саме через брак обігових коштів, а кредитування туристичних підприємств в Україні займає дуже малу частку в загальній сумі кредитів банківських установ – лише 0,03%. Автори вважають доцільним впровадження українськими банками спеціальних програм для кредитування саме туристичного сектору. Також автори наголошують на необхідності використання зарубіжного досвіду кредитування, зокрема Єгипту, Лівану та Чорногорії.

Ключові слова: туристичний сектор, туристичні підприємства, кредитування, банки.

The statistics agree that the tourism sector plays an important role in the development of the country's economy, and is also one of the biggest contributors to the sphere of services to the world. However, the tourism industry is facing problems due to the disruption of traditional financial systems that are outpacing its development. It is stated that one of the main ways of supporting the tourism sector is the generation of credits. Cost defects are one of the problems affecting a significant number of subjects in the sector. Realization of the potential of tourism enterprises in the face of growing economic and social problems is impossible without adequate support of a financial and credit nature. The authors appreciate that the availability of bank loans can be a means of unlocking the financial potential of travel companies and providing a financial buffer that will help them prepare for

adverse events. The main key factors in the importance of developing bank loans for travel companies are the development and maintenance of infrastructure. Moreover, the tourism sector is limited to seasonal holidays, which can lead to inconsistent penniless flows. Also, a bank loan is essential for the advancement of innovation and new technologies. Through the war, in 2022 the number of tour operators decreased by 37%, and travel agents by 23%. Many enterprises in the tourism sector have closed their doors due to the marriage of financial assets. Lending to tourism enterprises in Ukraine takes up only a small portion of the total amount of bank loans, less than 0.03%. In 2022, there will be more than 22 Malay banks in the loan portfolio providing loans to businesses in the tourism sector. The authors appreciate the further implementation by Ukrainian banks of special programs for lending to the tourism sector itself. AT CB "PrivatBank" has already received a strong report. Back in 2018, we strengthened the business financing program "Land of Successful Business" and introduced a new type of credit product called "Tourist Cube". The authors also speak out about the need to increase foreign lending, especially for Egypt, Lebanon and Montenegro.

Keywords: tourist sector, tourist enterprises, lending, banks.

Постановка проблеми. Туристичний сектор – один з галузей, що найшвидше розвиваються у світі. За даними Всесвітньої ради подорожей і туризму, один з кожних 13 працівників у світі зайнятий безпосередньо або опосередковано в туристичному секторі. Крім того, індустрія туризму робить величезний внесок у світовий ВВП (внесок до 3,5 трильйонів доларів на рік). Українські фахівці туристичного ринку робили прогноз по відновленню і розвитку туризму в Україні після пандемії коронавірусу вже на першу половину 2022 року. Проте, військові події, які розпочалися на території України наприкінці лютого 2022 року, внесли свої «корективи» у розвиток туристичного сектору. Не зважаючи на те, що війна істотно вплинула на туристичну галузь, зараз можна обережно говорити про відновлення туризму та про те, що туризм «адаптувався» до нових реалій та переорієнтувався на нові напрямки. Дослідження показують, що більшість керівників туристичних підприємств ставлять перед собою завдання відновити туристичну сферу. Одним з основних засобів такого відновлення, звичайно, є залучення кредитних коштів. У сучасних умовах розвитку рівень сприятливості державної фінансової політики по відношенню до туризму є найважливішим фактором, що має величезний вплив на прибутковість бюджету країни. Діяльність суб'єктів туристичної діяльності багато в чому залежать від їх забезпечення фінансовими ресурсами, як довгостроковими, так і короткостроковими. Брак коштів – одна з проблем значною кількістю суб'єктів сектору. Реалізація потенціалу туристичних підприємств у вирішення економічних і соціальних проблем, тим більше неможлива без адекватної підтримки фінансово-кредитного характеру. На сучасному етапі проблема фінансового забезпе-

чення розвитку туристичних підприємств є дуже актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем розвитку та фінансового забезпечення, зокрема кредитування туристичного сектору України присвятили свої наукові праці наступні вчені: Божко Л. Д., Холодок В. Д., Хмелевський О. В., Кошівська М. В., Гальцова О. Л., Юрченко Н. І., Зарубіна, А., Сіра, Е., О. Коркуна, В. Кравців, М. Мальська, І. Сторонянська та інші. Вказані вчені аналізують, передусім, загальні аспекти функціонування туристичного сектору в умовах військового стану з акцентом на євроінтеграцію.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Із урахуванням специфіки сучасних кризових умов розвитку туризму в Україні (військові події), все ще бракує наукових праць, де обґрунтовуються та аналізуються методи фінансового забезпечення туристичної індустрії, зокрема туристичного бізнесу. Тому ця тема потребує подальших наукових пошуків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є виключної значущості та сучасного стану кредитування туристичного сектору в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туристична галузь є одним із ключових секторів національної економіки, оскільки забезпечує реалізацію не лише традиційних для будь-якого виду діяльності економічних функцій, але й формує відповідний соціокультурний імідж держави, сприяє міжнародній інтеграції, комунікації та взаємодії у різних сферах діяльності. Розвиток туристичного бізнесу створює потужний мультиплікативний ефект на показники функціонування інших секторів національної економіки: торгівлі,

транспорту, культури і мистецтва, будівництва, промисловості, сільського господарства та інших, які тією чи іншою мірою пов'язані зі сферою туризму. Також туризм є важливим джерелом валютних надходжень та чинником структурної перебудови економіки. Частка туризму в загальній економіці України є темою поглиблених дискусій і вона складає, згідно з офіційною статистикою, близько 3–4% ВВП, що значно нижче міжнародного середнього показника (який дорівнює 10%). Відтак туризм на сьогодні практично не береться до уваги при формуванні економічної політики на національному рівні. Однак останні дані від міжнародних структур (перш за все Всесвітньої туристичної організації ООН, ЮНВТО) підтверджують власні розрахунки внутрішніх експертів, які визначили цю частку на рівні близько 9% ВВП України. Це дає підстави вважати цей показник набагато важливішим для української економіки, аніж раніше.

Природно-кліматичні та історико-культурні ресурси, а також політична атмосфера та рівень сприятливості державної фінансової політики щодо туризму є найважливішими факторами, які мають величезний вплив на прибутковість туризму.

В 2021 році доля туризму у ВВП України була 11,82% або 644,2 млрд. грн. Через війну

тільки за 2022 рік кількість туроператорів скоротилась на 37%, а турагентів на 23%. Багато підприємств туристичного сектору закрилися саме через брак обігових коштів.

Наразі, кредитування туристичних підприємств в Україні займає дуже малу частку в загальній сумі кредитів банківських установ, лише 0,03%. Враховуючи важливість цієї галузі для економіки та можливості працевлаштування великої кількості працівників та притягнення до країни іноземної валюти та інвестицій, дуже важливо розвивати та підтримувати туристичний бізнес. Туристичний бізнес в більшості представлено малими та середніми підприємствами. По всіх категоріях підприємств в 2023 році відбулось значне скорочення кредитів, крім суб'єктів малого підприємництва, що не є мікропідприємствами. В 2023 році 70% кредитів були кредитами в національній валюті, а 73% кредитів є непрацюючими кредитами (рис. 1).

В 2022 році лише 22 банка мали в кредитному портфелі кредити підприємствам за економічною діяльністю 79 (Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність), причому перші 10 банків видали 95% кредитів в цій сфері. Більше 25% від загальної суми кредитів

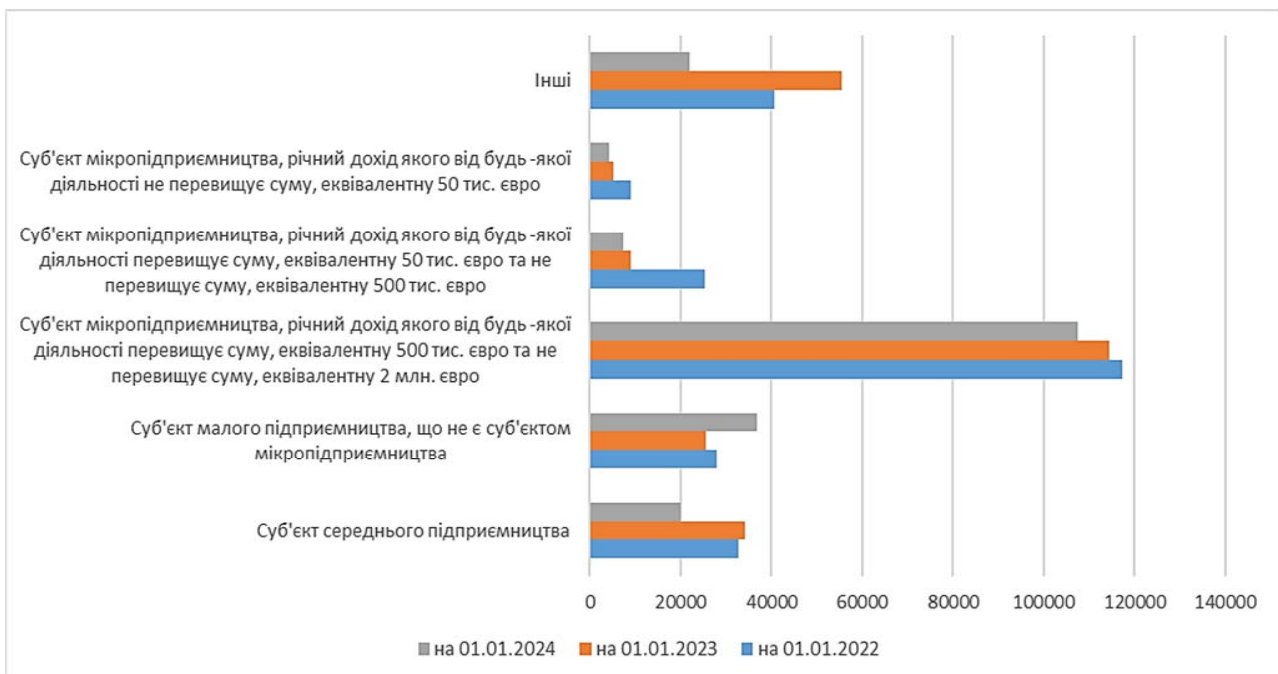

Рис. 1. Динаміка розподілу кредитів, наданих суб'єктам господарювання в національній та іноземній валютах за розділом економічної діяльності – 79 (Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність) (тис. грн)

Джерело: [7]

видані банком АТ «Пумб», також лідерами по видачі кредитів туристичним компаніям є ПуАТ КБ «Акордбанк», АТ «Комінвестбанк», АТ «Банк Альянс», АТ АКБ «Львів» та (табл. 1).

Потенціал розвитку туристичного сектору, навіть в умовах війни в Україні ще не розкрито повністю. Вважаємо, що доступність банківських кредитів може стати джерелом розкриття фінансового потенціалу туристич-

них компаній та тим фінансовим буфером, який допоможе їм швидше оговтатися від несприятливих подій. Основними ключовими факторами важливості розвитку банківського кредиту для туристичних компаній є розвиток і обслуговування інфраструктури. До того ж сфера туризму схильна до сезонних коливань, що може призвести до непослідовних грошових потоків. Також банківський кредит

Таблиця 1

**Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання
в національній та іноземній валютах за видом економічної діяльності – 79
(Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів,
надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність) (тис. грн)**

Банк	2021	2022	2023
АТ "ПУМБ"	63 395,3	68 279,6	60 427,2
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	31 656,2	30 304,3	28 542,9
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	22 221,1	23 625,5	7 965,5
АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	18 167,6	23 910,5	18 261,9
АТ АКБ "Львів"	18 134,0	18 135,7	13 184,0
АТ КБ "ПриватБанк"	17 015,9	11 139,9	3 391,3
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	15 180,5	16 547,3	18 300,1
АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	13 079,1	10 773,1	2 031,1
АТ "МЕГАБАНК"	10 294,9		
АТ "Укрексімбанк"	9 002,7		
АТ "Райффайзен Банк"	8 187,9	8 341,5	8 438,9
Акціонерний банк "Південний"	6 878,9		
АТ "ОТП БАНК"	5 096,8	71,4	0,1
АТ "УКРСИББАНК"	4 558,9	1 351,5	1 446,8
АТ "А - БАНК"	3 933,8	3 584,5	3 709,5
АТ "АЛЬФА-БАНК"	2 032,4		
АТ "ТАСКОМБАНК"	1 514,0	496,0	12,3
АТ "Ідея Банк"	1 224,7	1 268,4	956,4
АТ "МІБ"	479,1		
АТ "Ощадбанк"	418,8	416,2	4 261,7
ПАТ "БАНК ВОСТОК"	193,2	1,7	0,7
АТ "МР БАНК"	1,0		
АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	0,1	25 234,0	24 775,3
АТ "КБ "ГЛОБУС"	0,0		
АТ "СЕНС БАНК"		0,9	0,0
АТ "Полтава-банк"		272,9	
АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"		203,6	203,9
АТ "КРЕДОБАНК"			1 139,0
АТ "АБ "РАДАБАНК"			1 004,4
АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"			0,6
Всього	252 666,7	243 958,6	198 053,7

Джерело: [7]

є визначальним при впровадженні інновацій та нових технологій. Інтеграція технологій має вирішальне значення для покращення сервісу та підвищення ефективності роботи, таких як системи онлайн-бронювання, віртуальні тури та системи управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM).

Вважаємо за доцільним впровадження українськими банками спеціальних програм для кредитування саме туристичного сектору. Гарний досвід вже має АТ КБ «ПриватБанк». Ще у 2018 році він удосконалив програму фінансування бізнесу «Країна успішного бізнесу» (КУБ) введенням нового виду кредитного продукту під назвою «ТурКУБ» («Туристичний КУБ»). У рамках програми «ТурКУБ» ПриватБанк надавав фінансування з адаптованими під специфіку бізнесу графіками погашень підприємцям і компаніям тих регіонів країни, де найбільш розвинений сезонний туристичний бізнес, а саме: для клієнтів з фактичним місцем ведення бізнесу на узбережжі Чорного та Азовського морів, а також на гірськолижних курортах Прикарпаття та Закарпаття.

Наразі ПриватБанк продовжує розвивати спеціальні проекти фінансування найперспективніших для України галузей економіки, орієнтуючись на розвиток саме малого та середнього бізнесу.

Сума фінансування банком сезонних турпідприємств, готелів, ресторанів чи кафе сягала до 1 млн грн, а відсотки за користування кредитом становили лише 2% на місяць від початкового розміру позики (у тому числі в разі дострокового погашення кредиту).

Для підготовки до літнього сезону клієнти ПриватБанку, що провадили свою діяльність у населених пунктах на узбережжі Чорного та Азовського морів, отримували кредити з початку січня до кінця червня з обов'язковим погашенням «тіла» кредиту в липні – вересні (по третині боргу щомісяця) з погашенням відсотків щомісяця.

Відповідно, щоб підготуватися до зимового сезону, отримати кредит можна було з початку липня до кінця грудня з обов'язковим погашенням «тіла» кредиту в січні – березні та погашенням відсотків щомісяця. Така програма працювала для клієнтів з фактичним місцем ведення бізнесу в туристичних центрах на Прикарпатті та Закарпатті.

Зараз Приватбанк запустив нову програму підтримки малого бізнесу, яка дає можливість отримати фінансування без додаткової комісії під заставу.

Банк пропонує пільгові умови кредитування, щоб дати можливість бізнесу працювати та розвиватися попри війну. Нова програма розрахована на підтримку саме в той період, коли бізнес найбільше потребує коштів – кінець поточного та початок наступного року.

Пільгова програма кредитування під заставу без комісії триватиме з жовтня 2023 до лютого 2024 року.

За її умовами, підприємці та малий бізнес отримають від банку фінансування за ставкою від 5% річних (залежно від цілі кредитування) в межах програми "Доступні кредити 5-7-9%" на строк до 3 років. Застава по кредиту (власне рухоме чи нерухоме майно, майно третіх осіб) та до 50% суми кредиту – гарантії держави або програми ЄБРР.

Вважаємо необхідним розширення подібних програм іншими українськими банками для підтримки підприємств туристичного сектору, у тому числі з використанням цікавих практик кредитування зарубіжних країн. Так, наприклад, Центральний банк Єгипту пропонує установам сфери туризму низьковідсоткові позики, насамперед для виплати заробітної плати працівникам, та виступив із фінансовою ініціативою з підтримки туризму. Крім зниження процентної ставки, банки можуть надавати кредитні лінії з максимальним терміном погашення у два роки, а також із шестимісячним пільговим періодом, починаючи з дати надання. Ліван дозволив економічним структурам надавати безпроцентні кредити терміном на 5 років, щоб допомогти з виплатою заробітної плати, а Чорногорія оголосила, що за запитом туристичної компанії отримають субсидії на виплату заробітної плати.

Висновки. Банківські кредити відіграють значну роль у забезпеченні фінансової стабільності та зростання підприємств туристичного сектору. Він забезпечує необхідні кошти для розвитку інфраструктури, управління грошовими потоками, розширення, маркетингу, розвитку інновацій для залучення та утримання споживачів. Ефективно залучаючи банківський кредит, туристичні компанії можуть підвищити свою конкурентоспроможність, пропонувати кращі послуги туристам і зробити більш значний внесок у відновлення економіки України. Наразі в Україні досить недосконала система кредитування туристичного сектору, лише незначна кількість банків співпрацюють з туристичними підприємствами. Вважаємо, що кредитування туристичної галузі потрібно удосконалювати

на основі зарубіжного досвіду. Фактично, починати перезапуск галузі потрібно вже зараз, враховуючи і фактори сьогодення, підтримуючі новачі та цифровізацію туристичної сфери та ставити більш стратегічні та амбітні перспективи розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Божко Л. Д., Холодок В. Д. Туризм: проблеми та перспективи розвитку під час війни. *Культура України*. 2022. № 77. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07> (дата звернення: 12.03.2024).
2. Гальцова О. Л., Юрченко Н. І. Основні аспекти туристичної галузі України в період євроінтеграції. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 4 (15). С. 310–313. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/50.pdf (дата звернення: 09.03.2024).
3. Економічна правда. Податкові надходження від туристичної галузі у 1 кварталі зросли в 10 регіонах України. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/12/700058/> (дата звернення: 01.08.2023).
4. Державне агентство з розвитку туризму. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31> (дата звернення 02.08.2023).
5. Зарубіна А., Сіра Е. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. № (41). URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (дата звернення: 09.03.2024).
6. Застрожнікова І. В. Планування туристичного розвитку об'єднаних територіальних громад Приазовського регіону. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій» : збірник праць*. 2021. № 3. С. 346–352.
7. Статистика фінансового ринку. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.03.2024)
8. Хмелевський О. В., Кошівська М. В. Розвиток туризму в контексті євроінтеграції України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 2 (07). С. 15–21. URL: <http://elar.khmn.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7277/1/5.pdf> (дата звернення: 09.03.2024).

REFERENCES:

1. Bozhko L.D., Kholodok V.D. Turyzm: problemy ta perspektyvy rozvytku pid chas viiny [Tourism: problems and prospects of development during the war]. *Kultura Ukrainy*, no. 77 (2022). DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.077.07> (in Ukrainian)
2. Haltsova O. L., Yurchenko N. I. (2019) Osnovni aspekty turystychnoi haluzi Ukrainy v period yevrointehratsii. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 4 (15), pp. 310–313. [The main aspects of the tourist industry of Ukraine during the period of European integration]. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/50.pdf (in Ukrainian)
3. Ekonomichna pravda. Podatkovі nadkhodzhennia vid turystychnoi haluzi u 1 kvartali zrosly v 10 rehionakh Ukrainy [Economic truth. Tax revenues from the tourism industry in the 1st quarter increased in 10 regions of Ukraine]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/05/12/700058/> (in Ukrainian)
4. Derzhavne ahentstvo z rozvytku turyzmu [State Agency for Tourism Development]. Available at: <https://www.tourism.gov.ua/blog/u-2022-roci-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turistichnoyi-galuzi-skorotilisya-mayzhe-na-31> (in Ukrainian)
5. Zarubina, A., Sira, E. Osoblyvosti turyzmu v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of tourism under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. (41). Available at: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (in Ukrainian)
6. Zastrozhnikova I. V. (2021) Planuvannya turistichnogo rozvytku obednanih teritorial'nih gromad Priazov'skogo regionu [Planning of tourism development of united territorial communities of the Azov region]. *Materialy Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii «Mekhanizmy upravlinnia rozvytkom terytorii» : zbirnyk prats*. Vol. 3, pp. 346–352. (in Ukrainian)
7. Khmelevskiy O. V., Koshivskaya M. V. (2018) Rozvytok turyzmu v konteksti yevrointehratsii Ukrainy [Development of tourism in the context of European integration of Ukraine]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 2 (07), pp. 15–21. Available at: <http://elar.khmn.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7277/1/5.pdf> (in Ukrainian)